

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Дипломна робота магістра

з теми:

«СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ»

Виконала: студентка 2 курсу,
групи Sz1-M20
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
Заїченко Аліна Анатоліївна
Керівниця: **Мельник Л.П.**,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи

Рецензент: **Опалюк О.М.**, кандидат
педагогічних наук, завідувач кафедри
психолого-медико-педагогічних основ
колекційної роботи, доцент

Кам'янець-Подільський - 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ	6
1.1. Характеристика людей похилого віку.....	6
1.2. Особливості надання соціальної допомоги людям похилого віку в різних закладах соціального захисту.....	16
1.3. Досвід зарубіжних країн щодо соціального захисту людей похилого віку.....	28
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ	35
2.1. Особливості соціального забезпечення людей похилого віку.....	35
2.2. Сучасні тенденції реформування системи пенсійного забезпечення в Україні.....	41
РОЗДІЛ 3. ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	50
3.1. Роль об'єднаних територіальних громад у здійсненні соціальної допомоги людям похилого віку.....	50
3.2. Соціальний проєкт - як технологія соціальної допомоги людям похилого віку.....	62
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

Початок ХХІ століття характеризується процесом стрімкого зросту демографічного старіння населення, що передбачає наявність високої чисельності людей похилого віку, а отже, кількість людей, що потребують соціальної допомоги дедалі зростає.

М. П. Кухта зауважує, що збільшення кількості старшого населення поряд зі скороченням народжуваності у розвинених країнах, призводить до надмірного навантаження на економічно активну частину населення, а проблема пенсійного забезпечення стає все серйознішою [24].

О. Крентовська у своїй праці «Глобальна соціальна політика і міжнародне співробітництво щодо питань старіння населення» зазначила, що частка осіб старших 60 років у 2051 році становитиме 33% від усього населення [22].

Тому, проблема покращення соціальної допомоги та забезпечення достатнього рівня життя людей похилого віку займає вагомe місце в системі соціального захисту населення. Також постає гостра необхідність значних змін в організації соціальної допомоги та захисту населення, у розширенні соціальних послуг та удосконаленні механізму соціального обслуговування людей похилого віку.

Вивчення змісту та особливостей соціальної роботи з людьми похилого віку висвітлюються у працях багатьох фахівців та науковців, серед яких є і зарубіжні, і вітчизняні автори. Варто згадати про наступних: Л. Тюптя, Е. Холостова, О. Горбушина, Г. Бочарова, А. Капська, П. Павленок, В. Шахрай та ін. Проблеми соціального становища людей похилого віку розглянуті і у працях: Г.Томе та Е. Еріксона. Наприклад, Л.Тюптя у своїх працях приділяє значну увагу стереотипам по відношенню до людей похилого віку, аналізує специфіку соціальної роботи з людьми похилого віку [67]. Проблему самотності та соціального захисту людей похилого віку аналізує у своїх працях А.Капська [16]. Розглядаючи принципи соціальної роботи з людьми похилого віку В.Шахрай наголошує на соціальній значущості теорій старості [72].

Дослідженню питань надання соціальних послуг людям похилого віку та вивченню різних аспектів життєдіяльності літніх людей в науці приділяють значну увагу, проте, незважаючи на наявні дослідження, додаткового вивчення потребують питання надання соціальної допомоги людям похилого віку, формування концептуальних підходів до проблем їх соціального обслуговування.

Таким чином, стала тенденція зростання кількості осіб похилого віку в суспільстві, зумовлює нагальну необхідність дослідження особливостей соціальної допомоги даній віковій категорії. Це і зумовило вибір теми нашого наукового дослідження: **«Соціальна допомога людям похилого віку»**.

Об'єктом нашого дослідження є люди похилого віку, а **предметом** – особливості соціальної допомоги людям похилого віку.

Мета роботи: визначити та дослідити особливості соціальної допомоги людям похилого віку.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз поняття категорії людей похилого віку та їх основних проблем.
2. Визначити та проаналізувати методичні засади організації соціальної допомоги людям похилого віку в Україні.
3. Дослідити основні напрями та форми роботи з людьми похилого віку у громаді.
4. Розробити та апробувати проєкт соціальної допомоги в умовах територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Турбота».

Методи дослідження. В роботі були використані загальнонаукові та емпіричні методи, а саме: аналіз; синтез; порівняння; формалізація; абстрагування; моделювання; діалектичний; логічний.

База дослідження. Дослідження проводилось у Кам'янець-Подільському територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Турбота». Загалом дослідженням було охоплено 40 осіб.

Практичне значення одержаних результатів: Результати даного дослідження можуть бути використані фахівцями соціальної сфери для організації допомоги людям похилого віку.

Апробація результатів дослідження. Оприлюднення результатів дослідження здійснювалось на студентських наукових конференціях Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка протягом 2020-2021 рр.

Робота виконана на замовлення Кам'янець-Подільського територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Турбота» (Довідка № 01-12/402, від 22.06.2021р.).

Публікації. Результати роботи опубліковані у збірнику: Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи: матеріали всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Кам'янець-Подільський, 8 квітня 2021 року) / [ред. колегія: Т.Л. Опалюк, В.І.Співак, Л.П. Мельник] Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021. 124 с. С. 69-72.

Структура дипломної роботи магістра включає: вступ, три розділи (з підрозділами), висновки та список використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного теоретико-експериментального дослідження засвідчили можливість розв'язання поставлених завдань і дали підстави для таких висновків:

1. В ході здійсненого теоретичного аналізу поняття «люди похилого віку» визначено, що дане поняття в соціальній галузі вживається щодо особистості, яка знаходиться на завершальному етапі свого життя, в якій відбуваються зміни на фізіологічному, психологічному та соціальних рівнях, спричинені процесами старіння. Констатовано, що термін «людина похилого віку» застосовується щодо вікового періоду в межах від 60 до 75 років.

Також аналіз наукових праць та практичного досвіду дав змогу виділити наступні групи проблем та труднощів людей похилого віку:

Соціально-психологічного характеру, які посилюються зі зміною соціального статусу, появою нових ролей, переосмисленням власного життєвого шляху.

Проблеми суспільного характеру, що супроводжуються упередженим ставленням молоді до людей старшого віку.

Проблеми пов'язані зі здоров'ям, адже з віком організм виснажується, внаслідок чого загострюються хронічні хвороби та з'являються нові.

Проблеми, що стосуються проведення дозвілля.

Проблеми у сфері матеріального добробуту, що характеризуються недостатнім для життя рівнем матеріального забезпечення.

2. Соціальну допомогу громадянам похилого віку в Україні регулюють ряд нормативно-правових актів: Конституція України, Закони України «Про соціальні послуги» «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку» «Про соціальний захист дітей війни» «Про жертви нацистських переслідувань».

Держава здійснює соціальну політику щодо осіб похилого віку наданням пенсій та інших соціальних виплат, що підтримують мінімальний рівень життя громадян похилого віку.

Державою гарантовані пільги різним категоріям громадян похилого віку, а саме: ветеранам праці, громадянам, що мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, дітям війни та ветеранам війни, жертвам нацистських переслідувань.

Основним видом соціальної допомоги людям похилого віку є пенсійне забезпечення.

Законодавством передбачено також виплату допомоги тим громадянам похилого віку, які досягли пенсійного віку та не мають права на пенсію, а також допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю в період роботи та необхідність санаторно-курортного лікування. Окрім того, законодавство регулює виплату державної соціальної допомоги на догляд самотнім громадянам похилого віку та допомогу особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами похилого віку.

На сьогодні існує трирівнева система пенсійного забезпечення: солідарна система, накопичувальна та система недержавного пенсійного забезпечення.

Кожна з цих систем діє з метою забезпечення гідної старості для громадян.

В нашій країні, на жаль, накопичувальна система ще не впроваджена, у зв'язку з неналагодженою економічною сферою.

3. В сучасних умовах розвитку суспільства, здійснення соціальної роботи в громаді дає можливість налагодити та вдосконалити систему надання соціальних послуг найбільш вразливим категоріям населення. Серед таких категорій ми виділяємо людей похилого віку.

Об'єднані територіальні громади здійснюють свою діяльність на таких принципах: орієнтації на потреби клієнта, неперервного догляду, дестигматизації, тобто сприймання споживача послуг таким, який він є, холістичного підходу, деінституалізації соціальних послуг, доступності соціальних послуг, нормалізації та інтеграції у суспільство.

Прикладом роботи у громаді є Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг), що здійснює свою діяльність за такими напрямками:

- виявлення та облік тих громадян похилого віку, що потребують допомоги

- здійснення соціального обслуговування цих громадян.

Формами роботи з людьми похилого віку є допомога вдома стаціонарний догляд та денний догляд, а також надання адресної натуральної та грошової допомоги.

4. В ході дослідження, ми розробили та апробували проєкт соціальної допомоги в умовах територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Турбота».

Аналіз літературних джерел дав змогу визначити, що передумовою виникнення соціального проєктування з людьми похилого віку є:

- соціальна необхідність у задоволенні соціальних потреб людей похилого віку і подоланні стихійного неконтрольованого розвитку соціальних процесів;
- суспільна потреба у розвитку соціальних об'єктів або соціальних систем, цілеспрямованій зміні їхніх властивостей і характеристик;
- потреба у створенні мінливих соціальних систем, що відрізняються внутрішньою збалансованістю й гармонізацією відносин з іншими системами;
- соціальна необхідність у планомірному, прогнозованому, заздалегідь передбаченому та керованому розвитку соціальних об'єктів, процесів і систем;
- соціальна потреба в зниженні рівня неорганізованості і нестабільності сучасного суспільства та соціальних деструкцій у ньому;
- орієнтацію на оптимальне, раціональне та ефективне функціонування соціальної системи відносно людей похилого віку.

Застосування соціального проєктування сприятиме вирішенню соціальних проблем з людьми похилого віку та ефективності впровадження реформ у соціальній галузі.

Наш проєкт мав на меті надання адресної натуральної допомоги, громадянам похилого віку, що перебувають під опікою Центру. Під час реалізації проєкту нами було зібрано вох-и з одягом, а також продукти харчування: (1500 банок консервів, 1000 пачок печива, 1200 пачок вафель, 800 круасанів, 900 шоколадних плиток та ін.).

У перспективі подальших досліджень бачимо продовження даного проєкту, що дозволить не тільки покращити становище громадян похилого віку, що опинились в групі ризику, а й привернути увагу молоді до проблем цієї категорії населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипова С. П., Десятов Т. М., Курляк І. І., Міщик Л. І., Майборода Г. Я. Соціально-педагогічна діяльність в умовах трансформації суспільства: теоретичні та прикладні проблеми : монографія. Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2014. 235 с.
2. Багній М.С., Коваль О.Я. Збірка. Захист прав людей поважного віку: успішні історії. *Громадська організація «Суспільство і право»*. Львів, 2019. 44 с.
3. Безпалько О. В. Соціальне проектування : навч. посіб. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т психології та соц. педагогіки. Київ, 2010. 127 с.
4. Всемирная Организация Здравоохранения. URL: <http://www.who.int/ru/> (дата звернення 05.04.2021).
5. Галіяш Н. Б. Характеристика основних соціальних проблем людей похилого віку. *Медсестринство*. 2012. № 1. С. 17–19.
6. Голубенко Т.О. Формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2015. 225 с.
7. Горещька О. В. Геронтопсихологія : навч. посіб. Харків : І. С. Іванченка, 2017. 210 с.
8. Горещька О.В. Проблема адаптації людини до старіння. *Інтеграційні можливості сучасної психології та шляхи її розвитку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 10-12 жовт 2012 р. Запоріжжя, 2012. С.13–14.
9. Гребя Р., Попок А. Система соціальних послуг в Україні: структурно-функціональний вимір. Львів : *Демократичне врядування*. 2016. № 16/17. С. 5–15.
10. Драб Я. М. Психологічні особливості соціалізації та самореалізації людей похилого віку. *НейроNews*. 2016. № 2-1. URL: <https://neuronews.com.ua/ua/archive/2016/2-1/article1652/psihologichni-osoblivosti-socializaciyi-ta-samorealizaciyi-lyudey-pohilogo-viku#gsc.tab=0> (дата звернення 20.11. 2020).

11. Драган О.І., Цимбалюк Л.Г. Соціальна політика: конспект лекцій. Київ : НУХТ, 2012. 116 с.
12. Ермак Н. А. Педагогическая поддержка качества жизни пожилых людей. Ростов на Дону: ИПО ПИ ЮФУ, 2008. 232 с.
13. Ермолаева М. В. Практическая психология старости. Москва: ЭКСМОПресс, 2002. 318с.
14. Житинська М. О. Деякі аспекти життєдіяльності людей похилого віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Соціальна робота. Соціальна педагогіка* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. № 18(11). С. 171-177.
15. Житинська М. О. Соціально-педагогічна підтримка життєдіяльності осіб похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2018. 201 с.
16. Капська А.Й. Соціальна робота : навч. посіб. / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. Київ : Слово, 2011. 400 с.
17. Кірнос І. О. Адаптація державної політики до наслідків старіння населення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. С. 128-134.
18. Коваленко-Кобилянська І. Г. Інтелектуальний розвиток у старості. *Актуальні проблеми психології*. 2015. № 9. С. 119-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsu_h_2015_2_9_11 (дата звернення 18.11.2020).
19. Коленіченко Т. І. До проблеми періодизації старості. *Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи досліджень»*. Київ : Київський ун-т, 2011. С. 31-32.
20. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.03.2021).
21. Крайг Г. Психология развития. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 992 с.
22. Крентовська О. Глобальна соціальна політика і міжнародне співробітництво щодо питань старіння населення. *Науковий вісник*.

2009. № 4 URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik4/fail/+Krentovska.pdf (дата звернення 25.09.2021).
23. Кубицький С.О. Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах : навч. посіб. 3-тє вид. доп. і перероб. Київ: Міленіум, 2015. 300 с.
24. Кухта М.П. Проблема старіння населення в контексті євроінтеграції. *Молодий вчений*. 2016. квітень. № 4.1. С. 69–72.
25. Мальований М. І. Соціальне страхування: навч. підруч. Умань : Сочінський, 2011. 476 с.
26. Мартинова Л. Б. Державна політика у сфері захисту літніх людей в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 1. С. 91–94.
27. Мацкевич Ю. Р. Зарубіжний досвід соціальної роботи з людьми похилого віку. Запоріжжя, 2004. № 2. С.50, 51-52 URL:<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3783/1/Matskevych.pdf> (дата звернення 20.10.2020).
28. Мельник Л.П., Мельник Ж.В., Раєвська Я.М. Система соціальної допомоги людям похилого віку : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : ПП “Аксіома”, 2019. 188 с.
29. Мельник Л.П., Раєвська Я.М. Взаємодія суб’єктів соціальної сфери при геронтосоціалній роботі. Теоретичні та методичні аспекти соціальної діяльності: монографія. Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2020. 282 с.
30. Мещан І. В. Емоційні проблеми людей похилого віку як предмет соціальної роботи: регіональний аспект. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2017. № 73. С. 90-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2017_73_10 (дата звернення 01.04.2021).
31. Михальська С. А. Психологічні особливості людей похилого віку : *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2014. № 23. С. 425–434.
32. Населення України. Імперативи демографічного старіння : монографія. Київ : ВД «АДЕФ-Україна», 2014. 288 с.

33. НКЦПФР інформує про результати системи недержавного пенсійного забезпечення на кінець другого кварталу 2021 року : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nkcpfr-informuye-pro-rezultati-sistemi-nederzhavnogo-pensijnogo-zabezpechennya-na-kynec-drugogo-kvartalu-2021-roku> (дата звернення 21.10.2021).
34. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. Москва : ИТИ Технологии, 2006. 944 с.
35. Онофрійчук В.В., Кудлаєнко С. В. Адресна допомога як складова соціальної політики. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 5. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=860> (дата звернення 18.09.2021).
36. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 6/98-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 16.10.2021).
37. Павелків Р.В. Вікова психологія: підручник. Київ : Кондор, 2015. 469 с.
38. Порядок організації мультидисциплінарного підходу з надання соціальних послуг у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : наказ Міністерства соціальної політики України від 26.12.2011 р. № 568. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0354-12#Text> (дата звернення 22.10.2021).
39. Про будинок нічного перебування : Типове положення Кабінету Міністрів України від 14.02.2006 р. № 0475-06. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0475-06#Text> (дата звернення 02.04.2021).
40. Про жертви нацистських переслідувань : Закон України від 23.03.2000. р. № 1584-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1584-14#Text> (дата звернення 28.03.2021).
41. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення 16.10.2021).

42. Про затвердження інструкції про встановлення груп інвалідності : наказ Міністерства охорони здоров'я від 05.09.2011 р. № 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1295-11#Text> (дата звернення 03.12.2020).
43. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.09.2018 р. № 688-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 01.02.2020).
44. Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади : Постанова КМУ від 26.06.2019 р. № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2019-%D0%BF#Text> (18.08.2021).
45. Про затвердження Типових положень про структурні підрозділи місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги : наказ Міністерства юстиції України від 09.06.2017 р. № 149. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149419-17#Text> (дата звернення 12.12.2020).
46. Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2020 р. № 772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.12.2020).
47. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text> (дата звернення 20.10.2021).
48. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005 р. №2623-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text> (дата звернення 01.04.2021).
49. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993. р. № 3721-XII.

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення 28.03.2021).
50. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.10.2021).
51. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення 20.10.2021).
52. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення 18.04.2021).
53. Про Пенсійний фонд України : Положення Кабінету Міністрів України від 23.07.2014 р. № 280 URL: <https://www.pfu.gov.ua/2148251-polozhennya-pro-pensijnyj-fond-ukrayiny/> (дата звернення 18.10.2021).
54. Про соціальний готель : Типове положення Кабінету Міністрів України від 03.04.2006 р. № 0450-06. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0450-06#Text> (дата звернення 01.04.2021).
55. Про соціальний захист дітей війни : Закон України від 18.11.2004. р. № 2195-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2195-15#Text> (дата звернення 28.03.2021).
56. Про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Типове положення Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.05. 2021).
57. Про центр реінтеграції бездомних осіб : Типове положення Кабінету Міністрів України від 14.02.2006 р. № 0474-06. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-06#Text> (дата звернення 02.04.2021).
58. Савельчук І. Б. Інноваційні методи соціальної роботи з людьми похилого віку: специфіка та особливості впровадження. *Молодий вчений*. 2015. лютий. № 2 (17). С. 95–98.

59. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи : монографія. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382 с.
60. Сопко Р. І. Послуги людям похилого віку в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 27. С. 188–191.
61. Сопко Р. І. Становище людей похилого віку в Україні. *Вісник Львівського університету*. 2013. № 7. С. 298–305.
62. Соціальний захист бездомних громадян та безпритульних дітей Міністерство юстиції Ананко С. В. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7818 (дата звернення 05.12.2020).
63. Социальная работа с пожилыми людьми за рубежом. URL: <http://www.veteranrb.ru/archives/875> (дата звернення 23.12.2020)
64. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку : монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.
65. Тополь О. В. Інноваційна модель соціальної роботи з людьми похилого віку. *Науковий вісник «Гілея»*. 2015. № 96. С. 279-283. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_96_72 (дата звернення 20.12.2020).
66. Трощинський В. П., Скуратівський В. А., Кравченко М. В. Соціальна і гуманітарна політика : підручник. Київ : НАДУ, 2016. 792 с.
67. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. Київ : ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.
68. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 574 с.
69. Ушакова І.М. Геронтопсихологія : навч. посіб. Харків : УЦЗУ, 2014. 232 с.
70. Харченко С. Я., Кратінов М. С., Ваховський Л. Ц., Кратінова В. О., Песоцька О. П., Караман О. Л. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : науково-навчально-метод. посіб. Луганськ : Альма-матер, 2003. 198 с.
71. Хомич І. Ю. Особливості соціальної допомоги як форми соціального забезпечення населення України. *Форум права*. 2013. № 3. С. 717–724.

URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_118.pdf. (дата звернення 09.10.2021).

72. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.
73. Якубова Л. А., Труш Н. П. Порівняльний аналіз особливостей організації соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні та за кордоном. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка. Соціальна робота. 2015.№ 36. С. 209-211.
74. Melnyk, L., Raievska, Y. Social assistance to the elderly. EDULEARN 19 Proceedings, Palma, Mallorca, Spain, 2019. P. 1423-1428. URL: <http://lib.uib.kz/edulearn19/files/papers/431.pdf> (дата звернення 07.09.2021).